

Rapor: Ceza İnfaz Kurum ve Politikalarına İlişkin Yapısal Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Analiz: Türkiye’de Suçluluğa ve İnfaz Politikalarına İlişkin Veri İhtiyacı

TESEV Demokratikleşme Programı

BASIN ÖZETİ

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) Demokratikleşme Programı, *Yargı Reformu* izleme çalışmaları kapsamında, Türkiye’de ceza infaz kurum ve politikalarını inceleyen bir rapor (yazar: Berkay Mandıracı) ile suçluluk ve infaz politikalarına ilişkin bilimsel çalışma/veri ihtiyacını değerlendiren bir analiz yazısı (yazar: Tuba Topçuoğlu) yayımladı.

Türkiye’de Ceza İnfaz Sisteminin Genel Yapısı

Toplumsallaştırıcı etkisi gittikçe geliştirilmeye çalışılan Türkiye ceza infaz sistemindeki zihniyet dönüşümü ve cezaevlerinin tarihi geçmişine dayanan hafızayı aşma çabaları olumludur. Ancak, bu girişimler henüz arzu edilen sonuçları üretememiştir. Bunun sonucu olarak da cezaevlerindeki hak ihlalleri devam etmektedir. Geçmişte genelde siyasi mahpuslar üzerinden gündeme gelen ceza infaz sistemi, adli mahpusların karşılaştığı yapısal sorunların göz ardı edilmesine sebep olmuştur.

Cezaevine kapatılma olgusunun, ‘suç’ işlemiş kişilerin topluma yeniden katılımını sağlamada başarısız olduğu görüşü dünyada genel olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla da denetimli serbestlik, suç önleyici çalışmalar ve onarıcı adalet uygulamaları gibi topluma yeniden katılımı teşvik edici çalışmalara odaklanılmaktadır. Türkiye’de de buna yönelik çalışmalar vardır. Ancak bunlar henüz yeterince kurumsallaşmamıştır.

Türkiye’deki ceza infaz reformunun başarılı olabilmesi için bütüncül mahpus-odaklı bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Bu amacıyla infaz rejiminin genel hedefi ‘toplumsallaşma’ olmalıdır. Yani ‘suç’ işlemiş kişilere infaz sürçlerinin tüm aşamalarından geçtikten ve işledikleri ‘suç’ ile yüzleştikten sonra yeniden toplumda var olabilme fırsatı verilmesine dayanan bir infaz yaklaşımına ihtiyaç vardır.

Ceza İnfaz Kurumlarının İdari/Fiziki/İnsan Kaynağı Altyapısı

Cezaevi yönetim mekanizması içerisinde yer alan müdürler, cezaevi savcıları, infaz koruma memurları ve sosyal hizmet çalışanları arasındaki görev ve yetki dağılımı ile ilgili belirsizlikler, denetim/izleme konusundaki eksiklikler, mahpus odaklı/katılımcı olmayan yönetim anlayışı ve fiziki koşulların yetersizliği gibi birçok konu ceza infaz kurumlarını hak ihlallerine açık hale getirmektedir.

Hak ihlallerini engellemek ve insani koşulları güvence altına almak için bağımsız ve tarafsız izleme ve denetim mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Türkiye’de izleme kurullarının daha bağımsız ve nesnel değerlendirme yapabilmesi için yasal değişikliklere ihtiyaç vardır. Ayrıca Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde belirlenmiş olan denetim standartlarına uyulmalıdır.

Ceza infaz sisteminin insani ve toplumsallaştırıcı boyutunu güçlendirmek için STK’lar hem yönetim hem de denetim ile ilgili konularda sorumluluk üstlenmeli, bu cezaevi yönetimi ve siyasa yapıcılar tarafından desteklenmelidir. **Sivil denetime açık, STK’ların da sorumluluk aldığı bir infaz sistemi ile cezaevlerindeki hak ihlallerinin önüne geçilmesi sağlanabilir.** Bunun için akademi, sivil toplum ve siyasa yapıcılarının bulunduğu **bağımsız bir izleme kurulu** oluşturulabilir.

Son yıllarda cezaevlerinde sayıları gitgide artan sosyal çalışmacıların (sosyolog, psikolog, sosyal hizmet uzmanları) kadrolu olarak istihdam edilmeye başlanması olumlu bir gelişmedir. **Ancak, mahpus başına düşen psiko-sosyal servis çalışanı sayısının ve niteliğinin artırılması ve mahpusların doğrudan iletişim kurabilecekleri özel eğitim almış bir sosyal çalışmacı ile irtibatta olmaları, toplumsallaşma sürecini kolaylaştıracaktır.**

Mevcut durumda infaz koruma memurlarının ve psiko-sosyal serviste çalışan kişilerin çoğunun cezaevindeki görevlerinden memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla **işlerini benimsemeyen yapan ve bir an önce başka bir yere atanmayı bekleyen çalışanların, mahpuslar açısından toplumsallaştırıcı bir fonksiyon üstlenmesi beklenemez.**

Mahpusluk Sırasında ve Sonrasında Toplumsallaşma

Ceza infaz kurumlarında toplumsallaşmanın dört önemli ayağı vardır:

- 1- Kişinin dışarıdaki sosyal çevre ve ailesi ile bağlarının korunması,
- 2- Cezaevindeki sosyal hizmetlerin/çalışmacıların yeterli sosyal desteği sunması ve bireysel toplumsallaştırıcı programların uygulanması,
- 3- Ceza infaz kurumlarında mahpusları, suçun normalleştiği ortamdan uzaklaştıracak sosyal faaliyetlerin düzenlenmesi,
- 4- Mahpusların kendilerini geliştirebileceği meslek kazandırma, kişisel gelişim/egitim programlarının uygulanması; kütüphane kullanımının sınırlandırılmaması ve öğretim hakkından yeterince faydalanmalarının sağlanması.

Mahpusluk sonrası sosyal hayata katılımı kolaylaştırması amaçlanan **Koruma Yardım Kurulları** mevcut durumda işlevlerini yerine getirmede yetersiz kalmaktadır. Bunun arkasındaki yapısal sebepler arasında kuruldaki **STK temsilinin yetersiz olması, kurulların iş bulma ile sınırlı kalması ve sosyal hayata katılım ile ilgili etkin psiko-sosyal takibin yapılmaması ve özel sektörde eski mahpus çalıştırma zorunluğunun kaldırılmış olması** gibi unsurlar vardır.

Denetimli Serbestlik uygulamalarının ve ona bağlı olan yardım sisteminin, 2005 yılında yürürlüğe giren ceza yasalarıyla birlikte ceza sisteminde geç de olsa yerini almış olması olumlu bir gelişmedir. Ancak, **denetimli serbestlik salt bir ceza infaz veya yaptırım biçimi olarak değil, suç işleme anından infazın tamamlanmasına kadar bütün süreçleri ve tarafları kapsayan bir sosyal katılım mekanizması olarak yargı mekanizması tarafından benimsenmelidir.**

Yasal Mevzuat, Yargılama ve Uygulama Açısından Ceza İnfaz Sistemi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) içtihatlarına **göre takdir hakkının keyfilığe yol açacak genişlikte tutulmaması gerekmektedir.** Fakat İnfaz Kanunu’ndaki disiplin cezalarına ilişkin bölüm muğlak tanımlamalar içermekte ve geniş takdir hakkı tanımaktadır. Dolayısıyla buradaki ifadeler somut şekilde tanımlanmalı ve keyfiyete yol açmayacak kanuni düzenlemeler yapılmalıdır.

TESEV Demokratikleşme Programı, bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü İsveç Uluslararası Kalkınma Ajansı’na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu’na teşekkür eder.

İnfaza ilişkin tüm kararların duruşmalı olarak verilmesi, adil yargılanma ilkesine uygunluk açısından son derece önemlidir. Ayrıca, İnfaza ilişkin kararlar için **doğrudan temyiz yolunun açılması (Kanun Yararına Bozma yerine), hem daha hızlı karar verilmesini hem de daha nitelikli bir incelemenin yapılmasını sağlayacak, böylece hak kayıplarını engelleyecektir.**

Açık cezaevine ayrılma açısından uzun tutukluluğun yarattığı mağduriyetler göz önünde bulundurulmalıdır. **Hükmü kesinleşmeyen bazı mahpuslar, infazları kadar tutuklu kalmakta ve koşullu salıverilmeleri yaklaştığı halde açık cezaevine ayırlanamamaktadırlar.** Bu durumun yol açtığı mağduriyetler giderilmelidir.

Mahpusların avukatla ve resmi kuruluşlarla yazışmaları gizli kalmalıdır. Ayrıca mektup gönderimi için ücret alınmamalıdır. **Kanunda her ne kadar mahpusun yazışmalarının okunmaması gerektiği şeklinde bir düzenleme olsa da, uygulamada buna uyulmadığı görülmektedir.**

Ceza İnfaz Sistemine ve Suçluluğa İlişkin Bilimsel Çalışma/Veri İhtiyacı

Türkiye’de suçluluğu önleyici işlevsel politikaların geliştirilebilmesi ve ceza adalet sisteminin etkinliğinin artırabilmesi için **bilimsel çalışmalara ve istatistiki verilere ihtiyaç duyulmaktadır.** Bu çalışmalar ve veriler Türkiye’de suçluluğun ölçümü ile **suçluluğun nedenlerinin araştırılıp elde edilen bilimsel bulgular ışığında önleyici ve topluma yeniden katılım sağlayıcı programların geliştirilmesinde yol gösterici niteliğe sahip olmalıdır.**

Bunun için infaz ve yargı mekanizması içinde yer alan tüm kurumlarda veri ve istatistik konusundaki bilincin artırılmasına ihtiyaç vardır. Dolayısıyla veri ihtiyacı ve bilimsel çalışmalar konusunda aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurulmalıdır:

- Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve diğer kolluk birimleri tarafından kendi sorumluluk alanlarında **kayıt edilen suç istatistiklerinin, sınıflandırma ve kayıt etme rutininin standart hale getirilip verilerin geçerlilik ve güvenilirliğini artırıp araştırmacılara açılması** ve düzenli aralıklarla tüm belirleyici değişkenler ışığında incelenip yayımlanması.
- Adalet Bakanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu ve akademisyenlerin işbirliği ile bilimsel kriterler ışığında tüm **ülkeyi temsil edecek şekilde bir ulusal suç mağduriyeti anketinin hazırlanması** ve bu çalışmanın bir ya da en fazla iki yılda bir düzenli olarak tekrarlanması.
- Polis kayıtlarının, mahkeme kayıtlarının, ceza infaz kurumu ve denetimli serbestlik müdürlüklerinin kayıtlarının birleştirilmesi ve sisteme giren kişilerin tekrar suç işleme oranlarının istatistiksel yöntemlerle hesaplanıp düzenli aralıklarla yayımlanması.

Suçluluk ve ceza infaz sistemine ilişkin **verilerin kesinlikle anonimleştirilerek araştırmacılara sunulması ve bu uygulamaların kişisel verilerin gizliliği ilkesini gözetmesi önemlidir.** Ayrıca takip çalışmalarına katılımın gönüllülük esasına dayanmasına ve bu çalışmaların kötüye kullanılarak bir damgalama veya fişleme uygulamasına dönüşmemesine dikkat edilmelidir.

Berkay Mandıracı tarafından kaleme alınan ceza infaz sisteminin genel yapısına ilişkin rapora ulaşmak için: <http://bit.ly/1BTR4SF>

Tuba Topçuoğlu tarafından kaleme alınan infaz sisteminde veri ihtiyacına ilişkin rapora ulaşmak için: <http://bit.ly/1NjT0Xv>